

بر اساس پارادایم جایگزین توسعه، یکی از ابعاد مهم توسعه انسانی، ارتقاء بهداشت و سلامت افراد جامعه از طریق اطلاع‌رسانی به آنها است. هر فرد برای کسب اطلاعات موردنیاز، ابزار ارتباطی و اطلاع‌رسانی خاصی را ترجیح می‌دهد. از این رو در این پژوهش که از طریق پیمایش مقطعی انجام شد، تلاش گردید برای آگاه‌سازی تسهیل‌گران روستایی نسبت به خطرات ناشی از مصرف مواد غذایی حاوی مواد شیمیایی، الگوهای ارتباطی و اطلاع‌رسانی مناسب طراحی و تبیین شود. برای این منظور، با روش سرشماری، ۴۲ تسهیل‌گر در دو بخش «حومه» و «نقش‌رستم» از شهرستان مرودشت در استان فارس مورد مطالعه قرار گرفتند. برای جمع‌آوری اطلاعات از تکنیک‌های مشاهده، مصاحبه و پرسشنامه استفاده گردید. روایی صوری پرسشنامه توسط صاحب‌نظران تأیید گردید و پایایی آن با یک مطالعه راهنما خارج از نمونه اصلی سنجیده شد. یافته‌های پژوهش، تفاوت بارز میان تسهیل‌گران مورد مطالعه در دو بخش مذکور را از نظر ویژگی‌های فردی، اجتماعی، اقتصادی و رسانه‌ای آشکار نمود. وجود این تفاوت‌ها نشان داد که به‌کارگیری الگوی ارتباطی و اطلاع‌رسانی یکسان برای هر دو گروه امکان‌پذیر نیست. از این رو، با گروه‌بندی تسهیل‌گران در دو بخش مورد مطالعه، الگوهای ارتباطی مناسب برای آگاه‌سازی هر دو گروه ارائه گردید.

■ واژگان کلیدی:

ارتباطات، اطلاع‌رسانی، توسعه پایدار، سلامت، غذا، فارس.

طراحی دو الگوی ارتباطی و اطلاع‌رسانی برای آگاه‌سازی تسهیل‌گران روستایی

منصور شاه‌ولی

استاد ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه شیراز
shahvali@shirazu.ac.ir

حمیده ملک‌سعیدی

دانشجوی دکتری ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه شیراز
hmsaidi87@gmail.com

مقدمه

امروزه، بسیاری از کشورها تلاش‌های گسترده‌ای را برای آگاه نمودن کشاورزان و مصرف‌کنندگان نسبت به خطرات مصرف کودها و سموم شیمیایی و محصولات غذایی حاوی آنها انجام داده‌اند که نتیجه آن، افزایش گرایش به کشت و مصرف محصولات غذایی با کمترین میزان مواد شیمیایی بوده است. برای مثال، آمارهای جهانی حاکی از آن است که در سال ۲۰۰۶ درآمد حاصل از فروش محصولات ارگانیک در جهان، حدود ۴۰ میلیارد دلار بوده است. این در حالی است که آلمان (۴۰٪)، آمریکا (۴۹٪)، آرژانتین و انگلستان (۸۰٪) و دانمارک (۸۵٪) بیشترین سهم فروش مواد غذایی ارگانیک را به خود اختصاص داده‌اند (الهاج، ۲۰۰۷: ۲۵-۱).

در ایران علی‌رغم انجام تلاش‌های گسترده برای ترغیب تولیدکنندگان به کاهش مصرف مواد شیمیایی در تولید محصولات کشاورزی، فعالیت چندانی برای آگاه‌سازی مصرف‌کنندگان پیرامون خطرات ناشی از مصرف مواد غذایی حاوی مواد شیمیایی و ترغیب آنها برای خرید محصولات غذایی سالم و ارگانیک انجام نشده است. این در حالی است که شاید بتوان ادعا کرد یکی از دلایل عدم موفقیت کارشناسان در ترغیب کشاورزان برای پذیرش نظام‌های پایدار کشاورزی، عدم استقبال مصرف‌کنندگان از محصولات فاقد مواد شیمیایی می‌باشد. زیرا کشاورزان در صورتی آماده کاهش کاربرد مواد شیمیایی به بهای کاهش محصول خود - هرچند به‌طور موقت - می‌باشند که اولاً، از خطرات مصرف این مواد آگاه گردند؛ ثانیاً، نسبت به تقاضای بازار برای محصولات سالم و عاری از مواد شیمیایی مطمئن شوند (سید سالکی و دیگران، ۲۰۱۲: ۲۸۵-۲۷۸). با توجه به این موضوع، آگاه نمودن اقشار مختلف مصرف‌کنندگان نسبت به لزوم مصرف مواد غذایی سالم برای حفظ سلامت جامعه از یک‌سو و فراهم نمودن زمینه برای دستیابی به توسعه پایدار کشاورزی و روستایی از سوی دیگر، امری ضروری است.

مطالعات مختلف حاکی از آن است که ترجیح مصرف‌کنندگان برای مصرف محصولات غذایی سالم، به ارزش‌ها، دانش، نگرش و درک آنها از سلامت این محصولات بستگی دارد (بجورک^۱، ۲۰۰۰: ۲۸۷-۲۷۳ و دیمارا و اسکوراس^۲، ۱۹۹۹: ۳۱۵-۳۰۴). این در حالی است که بر اساس برخی از مطالعات، ارزش‌ها، دانش، درک و نگرش، از طریق «ارتباطات و اطلاع‌رسانی» قابل شکل‌گیری و تغییر بوده و بر تغییر رفتار اثرگذار می‌باشند (بجورک، ۲۰۰۰: ۲۸۷-۲۷۳).

مروری بر پژوهش‌های انجام شده در مورد عوامل ارتباطی مؤثر بر گروه‌های مختلف حاکی از آن است که عواملی نظیر مناسب بودن اطلاعات با توجه به ویژگی‌های فردی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی، شکل ارائه اطلاعات، نگرش نسبت به منابع اطلاعاتی و عقاید فردی بر نوع اطلاعاتی که افراد انتخاب می‌نمایند، پذیرش این اطلاعات و چگونگی استفاده از آنها برای تصمیم‌گیری

1. El-Hage
2. Bjork
3. Dimara & Skuras

اثرگذار می‌باشد (فاضل‌نیا و رکن‌الدین افتخاری، ۱۳۸۴ و ریتچی^۱، ۱۹۹۱: ۴۲۷-۴۱۲). در این راستا، گتسچی و همکارانش^۲ (۲۰۰۷) در مطالعه‌ای بر روی مصرف‌کنندگان دریافتند که بین دسترسی به اطلاعات در مورد محصولات غذایی سالم و عاری از مواد شیمیایی با استفاده از این محصولات رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. در این مطالعه، افراد مطرح کرده‌اند که مهم‌ترین منبع اطلاعاتی آنان برای مصرف مواد غذایی سالم و عاری از مواد شیمیایی، دوستان و والدین‌شان بوده‌اند. این در حالی است که نتایج این مطالعه نشان داده است که تلویزیون، مجلات و شبکه‌های جهانی تأثیر کمتری بر دانش مصرف‌کنندگان برای مصرف مواد غذایی سالم داشته‌اند. در مطالعه ویلر^۳ (۲۰۰۵) بر روی کارشناسان کشاورزی به‌عنوان قشری از مصرف‌کنندگان استرالیایی مشخص گردید که منابع علمی نظیر مجلات و مؤسسات تحقیقاتی، کشاورزان تولیدکننده مواد غذایی سالم و عاری از مواد شیمیایی (کشاورزان ارگانیک) و صنایع تولیدکننده محصولات غذایی ارگانیک، مهم‌ترین منابع اطلاعاتی افراد مورد مطالعه بوده و دارای تأثیری مثبت بر دانش این افراد نسبت به مصرف مواد غذایی عاری از مواد شیمیایی می‌باشند. این در حالی است که کارشناسانی که از وسایل ارتباط جمعی به‌عنوان مهم‌ترین منبع اطلاعاتی خود نام برده‌اند، دانش کمتری پیرامون محصولات تولید شده از این نظام کشاورزی داشته‌اند. در مطالعه دیگری توسط مؤسسه کشاورزی مدیترانه‌ای یونان^۴ (۲۰۰۱) بر روی تعدادی از مصرف‌کنندگان یونانی مشخص گردید که ارائه اطلاعات بیشتر به افراد، منجر به بهبود دانش آنها نسبت به محصولات غذایی سالم‌تر می‌گردد. در مطالعه لوه و گائون^۵ (۲۰۰۰) بر روی شهروندان چینی نیز مشخص گردید که برگزاری کلاس‌های آموزشی و انجام تبلیغات توسط رسانه‌های گروهی نقشی اساسی در افزایش دانش افراد نسبت به محصولات غذایی سالم ایفا می‌نماید. نیبرگ و همکارانش^۶ (۲۰۰۳) در مطالعه‌ای به بررسی دلایل تمایل مصرف‌کنندگان به مصرف مواد غذایی سالم و عاری از مواد شیمیایی پرداختند. نتایج مطالعه این افراد نشان داد اطلاعاتی که افراد مورد مطالعه از ارتباط با دوستان و همکارانشان دریافت می‌نمایند، در بسیاری از مواقع پیش‌برنده تمایل آنها به مصرف مواد غذایی سالم است. از سوی دیگر، نتایج مطالعه فریر و همکارانش^۷ (۲۰۰۵) بر روی تعدادی از دانش‌آموزان دبیرستانی در اتریش حاکی از آن بود که میزان دانش این دانش‌آموزان نسبت به مصرف مواد غذایی عاری از مواد شیمیایی، به‌شدت تحت تأثیر اطلاعات والدین‌شان می‌باشد. در واقع، والدین یک منبع مهم اطلاعاتی این دانش‌آموزان بوده‌اند. در این مطالعه، درصد قابل‌توجهی از افراد مورد مطالعه

1. Ritchie
2. Gotschi et al.
3. Wheeler
4. Mediteranean Agronomic Institute of Greece
5. Loh & Guowen
6. Nyborg et al.
7. Freyer et al.

افراد جدا از هم و ناپیوسته است. بنابراین می‌توان ادعا کرد که همبستگی اجتماعی و جغرافیایی، بسترهای مناسب را برای برقراری ارتباط نزدیک بین افراد و مناطق جغرافیایی فراهم آورده و در شناخت و آگاهی آنها از مسائل جامعه مؤثر واقع می‌شود.

نظریه شبکه اجتماعی: بر اساس این نظریه، بافت اجتماعی که افراد نیز جزئی از آن هستند، بر اطلاعات و از آن طریق بر تصمیم‌های آنها اثر تعیین‌کننده‌ای دارد. همچنین، ویژگی‌های عمومی شبکه‌ها نظیر تراکم شبکه (کثرت ارتباط بین افراد)، دسترسی به شبکه‌ها (قلمرو شبکه و تعداد واسطه‌ها یا گروه‌های ارتباطی) و مرکز بودن شبکه‌ها (فاصله کلی هر فرد از دیگر افراد و تعداد افرادی که می‌توانند به فرد دسترسی داشته باشند)، نیز دارای تأثیری قابل توجه بر تصمیم‌گیری افراد است.

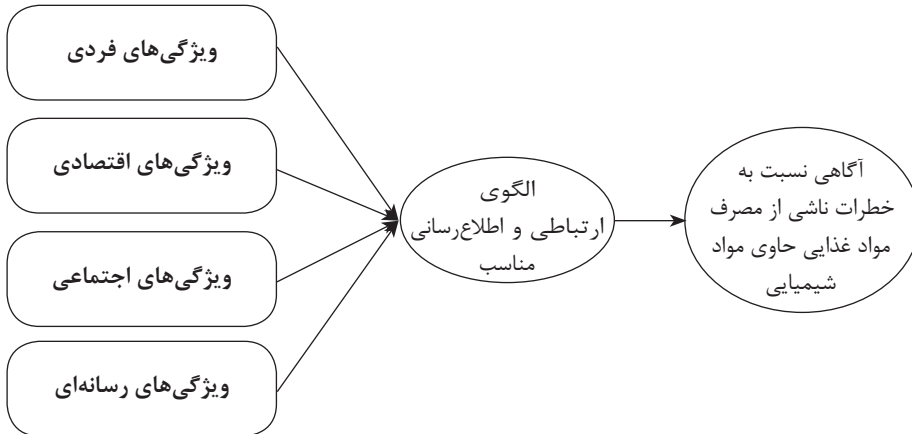
نظریه الگوی نقش: طبق این نظریه، تماس افراد با الگوهای موفق مانند کارآفرینان، تأثیر به‌سزایی در ایجاد انگیزه و تصمیم آنها برای انجام فعالیت‌های مختلف دارد.

نظریه شکاف آگاهی یا اطلاعات: بنابر این نظریه، با افزایش انتشار اطلاعات از طریق رسانه‌های جمعی در یک نظام اجتماعی، بخش‌هایی از جمعیت و به‌ویژه افرادی که امکان بالاتری برای دسترسی به وسایل ارتباطی دارند، بسیار سریع‌تر و بیشتر از دیگران اطلاعات را کسب می‌نمایند. این امر به افزایش شکاف آگاهی بین اقشار مختلف جامعه منجر می‌شود.

هدف پژوهش

در حالی که به گفته کارشناسان، امروزه توسعه انسانی به‌عنوان اولویت اصلی برای دستیابی به توسعه اقتصادی و اجتماعی در مناطق روستایی مورد توجه قرار گرفته است، فعالیت‌هایی مانند به‌کارگیری تسهیل‌گران روستایی، به‌عنوان یکی از راه‌های تحقق این نوع توسعه معرفی شده است. تسهیل‌گران به‌عنوان بخشی از جمعیت در مناطق روستایی، علاوه بر اینکه خود مصرف‌کننده محصولات غذایی هستند، قادرند نقش مهمی در آگاه‌سازی و ترغیب روستائیان و به‌ویژه زنان، برای مصرف محصولات غذایی عاری از مواد شیمیایی ایفا نمایند. از این‌رو، طراحی الگوی ارتباطات و اطلاع‌رسانی مناسب برای افزایش دانش این گروه از افراد نسبت به خطرات به‌کارگیری مواد شیمیایی در تولید محصولات کشاورزی و مصرف مواد غذایی حاوی این مواد، علاوه بر کمک به ارتقاء سلامت در جامعه، احتمالاً زمینه‌ساز حرکت به‌سوی توسعه نظام‌های پایدار کشاورزی، افزایش صادرات محصولات غذایی و کاهش وابستگی به واردات کودها و سموم شیمیایی در کشور خواهد شد. با توجه به این امر، سؤال مطرح در این مقاله آن است که الگوی ارتباطی و اطلاع‌رسانی مناسب برای آگاه‌سازی تسهیل‌گران روستایی نسبت به خطرات مصرف مواد غذایی حاوی مواد شیمیایی کدام است؟ در این راستا، هدف مطالعه حاضر آن است تا با در نظر گرفتن تفاوت‌های فردی تسهیل‌گران روستایی در دو بخش حومه و نقش‌رستم شهرستان مرودشت و پیش‌زمینه‌های مختلف فردی، اقتصادی، اجتماعی و رسانه‌ای جامعه مورد مطالعه،

به طراحی الگوی ارتباطی و اطلاع‌رسانی اقتضایی برای این گروه از افراد مبادرت نماید. با توجه به هدف تحقیق، چارچوب نظری پژوهش تدوین گردید که در شکل ۱ مشاهده می‌شود.

شکل ۱: چارچوب نظری پژوهش

روش پژوهش

برای انجام این پژوهش از پیمایش مقطعی^۱ بهره گرفته شد. پیمایش مقطعی از باصرفه‌ترین روش‌های پژوهش است که از طریق آن می‌توان یک جمعیت را به‌طور کامل یا نمونه‌ای مورد بررسی قرار داد (ارشاد، ۱۳۷۹: ۲۹-۳۲).

جامعه آماری این پژوهش، ۴۲ نفر تسهیل‌گر روستایی منطقه مرودشت استان فارس بود که همه آنها زن بوده و از طریق سرشماری در دو بخش حومه و نقش‌رستم مورد مطالعه قرار گرفتند. برای جمع‌آوری اطلاعات جامع، از تکنیک سه‌سویه‌سازی^۲ استفاده شد. برای این منظور، ضمن انجام مشاهده برای بررسی سیمای کلی و شناخت شرایط ساختاری، سیاسی - اجتماعی و رسانه‌ای منطقه، مصاحبه‌های باز و عمیق نیز با چهار نفر از کارشناسان ترویج و توسعه جهاد کشاورزی شهرستان مرودشت و مراکز خدمات روستایی آن با هدف شناخت سیاست‌های توسعه در منطقه انجام گرفت. همچنین برای بررسی وضعیت بهداشت و سلامت مردم منطقه، با سه نفر از کارشناسان مراکز بهداشت روستایی، مصاحبه باز انجام شد. علاوه بر آن، برای شناخت الگوی مصرف مواد غذایی در منطقه، مصاحبه‌هایی با اقشار مختلف مصرف‌کنندگان، از جمله تسهیل‌گران انجام شد. سپس با انجام یک مطالعه پیش‌راهنما، مرور پیش‌نگاشته‌ها و با توجه به اهداف و الگوی نظری پژوهش، پرسشنامه‌ای شامل سؤالات باز و بسته برای جمع‌آوری اطلاعات طراحی و تدوین گردید. متغیرهای موجود در پرسشنامه و نحوه سنجش آنها عبارت بودند از:

1. Cross Sectional Survey

2. Triangulation

- دانش در مورد انواع بیماری‌های ناشی از مواد شیمیایی: این متغیر با ۶ سؤال پیرامون آگاهی افراد از تأثیر مواد غذایی حاوی مواد شیمیایی در ایجاد انواع بیماری‌ها نظیر جنون گاوی، سرطان، مسمومیت‌ها، بیماری‌های روانی و شکل‌گیری ناصحیح ژنتیکی جنین، با طیف ۵ سطحی لیکرت (از بسیار کم تا بسیار زیاد) سنجیده شد.

- دانش در مورد بقایای مواد شیمیایی: این متغیر با ۳ سؤال پیرامون آگاهی افراد از وجود بقایای مواد شیمیایی در محصولات غذایی، آب و هوا از طریق طیف ۵ سطحی لیکرت (از بسیار کم تا بسیار زیاد) سنجیده شد.

- دانش در مورد کاربرد مواد شیمیایی در کشور: این متغیر با ۳ سؤال پیرامون آگاهی افراد از وضعیت مصرف مواد شیمیایی در تولید محصولات کشاورزی در کشور، تولید محصولات ارگانیک و وضعیت مصرف مواد غذایی ارگانیک در کشورهای دیگر، با طیف ۵ سطحی لیکرت (از بسیار کم تا بسیار زیاد) سنجیده شد.

- نگرش نسبت به تغذیه: منظور از این متغیر، توجه و اهمیتی است که فرد برای تغذیه خود و اعضای خانواده‌اش قائل است. برای سنجش این متغیر، ۹ سؤال پیرامون دیدگاه فرد در رابطه با میزان اهمیت کیفیت، طعم و ظاهر مواد غذایی با طیف ۵ سطحی لیکرت (از کاملاً موافقم تا کاملاً مخالفم) طرح گردید.

- هنجار اخلاقی نسبت به ارتقاء سلامت در جامعه: منظور از این متغیر، احساس تعهد اخلاقی است که فرد برای درگیر شدن در فعالیت‌های مطلوب اجتماعی، از جمله آگاه‌سازی اقشار مختلف مردم روستا و ارتقاء سلامت آنان، در خویش احساس می‌نماید (بامبرگ و موزر^۱، ۲۰۰۷: ۲۵-۱۴). این متغیر با ۶ سؤال پیرامون احساس مسئولیت فرد برای آگاه‌سازی خانواده، دوستان، همکاران و کشاورزان درباره خطرات ناشی از مصرف مواد غذایی حاوی مواد شیمیایی و پایبندی آنان برای خرید محصولات عاری از مواد شیمیایی، با طیف ۵ سطحی لیکرت (از بسیار کم تا بسیار زیاد) سنجیده شد.

علاوه بر این، پرسشنامه طراحی شده شامل سؤالاتی درباره ویژگی‌های دموگرافیک (سن، سطح تحصیلات، سابقه کار به‌عنوان تسهیل‌گر، تعداد اعضای خانوار، میزان نسبی و منبع درآمد خانوار)، ویژگی‌های فرهنگی (مانند میزان رفت و آمد با همسایگان و شرکت در مراسم‌های مختلف، جشن‌ها و عزاداری‌ها)، شیوه‌های ارتباطی و منابع اطلاعاتی (فردی، الکترونیک، چاپی و بومی) و وضعیت زیرساخت‌هایی مانند شبکه مخابرات منطقه بود. روایی صورتی^۲ پرسشنامه توسط متخصصان موضوعی بررسی و تأیید گردید. برای سنجش پایایی، یک مطالعه راهنما خارج از نمونه اصلی انجام گرفت و نتیجه آزمون آلفا کرونباخ برای کل پرسشنامه، ۰/۸۲ به دست آمد. پس از تکمیل پرسشنامه‌ها، اطلاعات آنها کدگذاری و با استفاده از نرم‌افزار SPSS، نسخه ۱۵ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

1. Bamberg & Moser

2 - Face validity

شکل ۲، مراحل انجام پژوهش شامل مشاهده منطقه، مصاحبه با کارشناسان جهاد کشاورزی و کارشناسان مراکز بهداشت روستایی و مردم منطقه و در نهایت گروه‌بندی تسهیل‌گران مورد مطالعه در دو بخش حومه و نقش‌رستم شهرستان مرودشت را به‌منظور طراحی الگوی ارتباطی و اطلاع‌رسانی مناسب برای این دو گروه نشان می‌دهد.

شکل ۲: مراحل الگوی پژوهش

یافته‌های پژوهش

الف) سیمای کلی و شرایط ساختاری، سیاسی - اجتماعی و رسانه‌ای منطقه مورد مطالعه بازدید و مشاهده روستاهای مورد مطالعه نشان داد که در تمامی روستاهای منطقه، الگوی استقرار سکونت‌گاه‌ها متمرکز بوده و مزارع کشاورزی در اطراف پراکنده هستند. مشاهده منازل روستایی، به‌ویژه در بخش نقش‌رستم نشان‌دهنده استقرار خانه‌های قدیمی در کنار خانه‌هایی بود که با معماری خانه‌های شهری و مدرن ساخته شده‌اند. همچنین مشاهدات حاکی از آن بود که مزارع کشاورزی در بخش حومه از مساحت بیشتری نسبت به مزارع کشاورزی در بخش نقش‌رستم برخوردارند و از وضع اقتصادی مطلوب‌تر و ادوات و تجهیزات کشاورزی بیشتری بهره‌مند می‌باشند. از نظر امکانات رفاهی، اگرچه تنها تعداد محدودی از روستاها (روستاهای خیرآباد و شمس‌آباد برزو) از شبکه گازرسانی برخوردار بودند، اما تقریباً ساکنان همه روستاهای مورد مطالعه از آب آشامیدنی سالم، برق، تلفن ثابت، تلفن همراه، رادیو، تلویزیون و خودرو شخصی بهره‌مند هستند. مشاهدات حاکی از آن بود که فرهنگ ساکنان بخش نقش‌رستم به فرهنگ شهر بسیار نزدیک شده است که

شاید دلیل اصلی آن، دسترسی مردم این بخش به امکانات رفاهی بیشتر است. در مجموع از نظر امکانات فرهنگی، مذهبی و اجتماعی، مشاهدات نشان داد که تمامی روستاهای مورد مطالعه از مسجد، حسینیه، خانه بهداشت، مخابرات، شورای اسلامی و مدرسه در مقاطع ابتدایی و راهنمایی برخوردارند. اما مدرسه در مقطع متوسطه تنها در تعداد محدودی از روستاها همچون خیرآباد، زنگی‌آباد و حاجی‌آباد در بخش نقش‌رستم وجود دارد. به جز در تعداد معدودی از روستاهای مورد مطالعه، مراکز خدمات مانند خانه ترویج، کافی‌نت و دکه روزنامه‌فروشی مشاهده نشد. بررسی روابط اجتماعی در منطقه بیانگر وجود ارتباطات قوی خویشاوندی و ازدواج‌های فAMILI بین ساکنان روستاها و حتی روستاهای مجاور (به‌ویژه بخش حومه) می‌باشد. اگرچه از نظر اکثر اهالی منطقه، میزان رفت و آمدها در درون روستا، نسبت به گذشته بسیار کاهش یافته است، اما رفت و آمد به شهرها از جمله شهرستان مرودشت و شیراز، توسط قشر جوان روستا رشد چشمگیری داشته است. از نقطه‌نظر نیروی کار کشاورزی، مشاهدات بیانگر آن بود که در بخش حومه به‌دلیل وضع نسبتاً ضعیف اقتصادی کشاورزان و دسترسی ناکافی آنها به ادوات و تجهیزات کشاورزی، در بیشتر مزارع نیروی کار خانوادگی وجود دارد. در حالی که در بخش نقش‌رستم به‌جز تعداد معدودی از خرده‌مالکان، در اکثر فعالیت‌های کشاورزی از نیروی کارگری و ادوات و تجهیزات استفاده می‌شود. مشاهده زیرساخت‌های ارتباطی و اطلاع‌رسانی منطقه حاکی از آن بود که رادیو و تلویزیون مهم‌ترین منبع اطلاعاتی ساکنان روستاها به‌شمار می‌روند. اگرچه در اکثر روستاهای مورد مطالعه امکان استفاده از ماهواره وجود دارد، اما برخی مدعی عدم استفاده از آن هستند. ولی مشاهدات نشان‌دهنده گرایش نسبتاً زیاد قشر جوان روستایی به‌سوی این فناوری، همراه با رایانه و اینترنت می‌باشد. همین امر، شاید از دلایل کاهش ارتباطات و رفت و آمدها، همچنین کاهش برگزاری برنامه‌هایی مانند تئاتر، شعرخوانی، قصه‌خوانی، برگزاری جشن‌های محلی و موسیقی محلی در روستاهای مورد مطالعه باشد که به گفته اهالی و کهنسالان منطقه استقبال از آنها نسبت به گذشته بسیار کاهش یافته است.

در مصاحبه‌های عمیقی که با کارشناسان سازمان جهاد کشاورزی شهرستان مرودشت و مراکز خدمات انجام گرفت، این‌گونه بیان می‌شد که علی‌رغم موقعیت خوب منطقه مرودشت برای دستیابی به توسعه پایدار، به‌دلیل استفاده بی‌رویه از کودها و سموم شیمیایی، زیست‌بوم منطقه در معرض خطر جدی است و حاصلخیزی خاک‌ها و منابع آب در حال کاهش است. این یافته‌ها با نتایج مطالعه دهقان‌پور (۱۳۸۴) و شاه‌ولی و همکاران (۱۳۸۷) در منطقه مورد مطالعه منطبق است. این در حالی است که کارشناسان توسعه و ترویج معتقد بودند که راه جلوگیری از این روند، توسعه منابع انسانی و رشد آگاهی و دانایی مردم است. در این صورت، مردم خود پیشگام در امر توسعه پایدار اقتصادی و اجتماعی منطقه خویش خواهند شد. در این راستا، تلاش‌های ترویج برای گسترش تعاونی‌ها، برگزاری کلاس‌های آموزشی مختلف و بهره‌گیری از نیروهای جوان روستایی به‌عنوان بازوان ترویج از جمله اقدامات انجام شده در سال‌های اخیر بوده است.

ب) مقایسه تسهیل گران از نظر متغیرهای «دانش نسبت به انواع بیماری های ناشی از مواد شیمیایی»، «دانش در مورد وجود بقایای مواد شیمیایی»، «دانش در مورد کاربرد مواد شیمیایی در کشور»، «نگرش نسبت به تغذیه» و «هنجار اخلاقی نسبت به ارتقاء سلامت در جامعه» مقایسه میانگین دانش دو گروه تسهیل گران بخش حومه و نقش رستم نسبت به انواع بیماری های ناشی از مواد شیمیایی در جدول ۱ نشان داده شده است. یافته های به دست آمده از آزمون تی - تست مستقل حاکی از وجود تفاوت معنادار بین دو گروه از تسهیل گران در سطح ۰/۰۵ است. در این راستا، اگرچه یافته های موجود در جدول ۱ نشان می دهد میانگین دانش تسهیل گران بخش نقش رستم (۱۰/۲۳) نسبت به بیماری هایی مانند جنون گاوی، مرض لیستریا، سرطان، انواع مسمومیت ها، بیماری های روانی و شکل گیری ناصحیح ژنتیکی جنین نسبت به دانش تسهیل گران بخش حومه (۹/۳) بیشتر است، اما در مجموع، با توجه به طیف امتیاز این متغیر (۲۴-۰) یافته ها مبین سطح پایین دانش در هر دو گروه است که این امر خود نیاز به طراحی یک الگوی ارتباطی و اطلاع رسانی مناسب برای آگاه سازی این قشر از مصرف کنندگان را نشان می دهد.

جدول ۱: مقایسه میانگین دانش در مورد کاربرد مواد شیمیایی، نگرش نسبت به تغذیه و هنجار اخلاقی نسبت به ارتقاء سلامت در جامعه در بین تسهیل گران مورد مطالعه

سطح معناداری	آماره t	تسهیل گران بخش نقش رستم		تسهیل گران بخش حومه		متغیرها*
		انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	
۰/۰۴	۱/۹	۳/۲	۱۰/۲۳	۳/۹۸	۳/۹	دانش نسبت به انواع بیماری های ناشی از مواد شیمیایی*
۰/۲	۱/۰۹	۱/۸	۷/۴	۲/۴	۵/۸	دانش نسبت به وجود بقایای مواد شیمیایی
۰/۰۸	۱/۸	۲/۶	۴/۹	۳	۳/۷	دانش در مورد وضعیت کاربرد مواد شیمیایی در کشور و کشاورزی ارگانیک

- دامنه امتیاز دانش نسبت به بیماری های ناشی از مواد شیمیایی بین ۲۴-۰، دانش نسبت به وجود بقایای مواد شیمیایی بین ۱۲-۰، دانش در مورد وضعیت مصرف مواد شیمیایی در کشور و کشاورزی ارگانیک بین ۱۲-۰ بوده است.

* معناداری در سطح ۰/۰۵

** معناداری در سطح ۰/۰۱

از سویی دیگر، میانگین دانش تسهیل گران در دو بخش نقش رستم و حومه نسبت به وجود بقایای مواد شیمیایی در آب، هوا و مواد غذایی در جدول ۱ نشان می دهد که علی رغم عدم وجود تفاوت معنادار بین دانش دو گروه از تسهیل گران، اما میانگین دانش تسهیل گران بخش نقش رستم (۷/۴) بیشتر از میانگین دانش تسهیل گران بخش حومه نسبت به این موضوع (۵/۸) است. در واقع، با توجه به طیف امتیاز این متغیر (۱۲-۰) مشاهده می شود که تسهیل گران بخش

نقش‌رستم از دانشی بالاتر از حد متوسط در مورد وجود بقایای مواد شیمیایی برخوردار هستند، در حالی که تسهیل‌گران بخش حومه دانش پایینی در مورد این موضوع دارند. همچنین، مقایسه میانگین دانش تسهیل‌گران دو بخش حومه و نقش‌رستم در مورد متغیر وضعیت کاربرد مواد شیمیایی و کشاورزی ارگانیک (جدول ۱) نشان‌دهنده عدم وجود تفاوت معنادار بین میانگین دانش دو گروه از تسهیل‌گران است. این در حالی است که با توجه به طیف امتیاز این متغیر (۱۲-۰)، دانش در هر دو گروه پایین است. این یافته نشان‌دهنده نیاز به راهکارهای مختلف برای آگاه‌سازی بیشتر تسهیل‌گران پیرامون خطرات ناشی از کاربرد مواد غذایی حاوی مواد شیمیایی و افزایش دانش آنها نسبت به استفاده از مواد غذایی عاری از مواد شیمیایی است. جدول ۲ مقایسه میانگین متغیرهای نگرش نسبت به تغذیه و هنجار اخلاقی نسبت به ارتقاء سلامت در جامعه را در بین تسهیل‌گران مورد مطالعه نشان می‌دهد. یافته‌های موجود در این جدول حاکی از وجود تفاوت معنادار بین میانگین دو گروه از تسهیل‌گران (در سطح ۰/۰۱) در مورد متغیر نگرش نسبت به تغذیه است. در این راستا، یافته‌ها نشان می‌دهد که تسهیل‌گران بخش نقش‌رستم اهمیت بیشتری برای کیفیت و طعم مواد غذایی مورد مصرف خود و خانواده‌شان قائل هستند (میانگین نگرش نسبت به تغذیه برای تسهیل‌گران بخش نقش‌رستم و حومه، به ترتیب ۲۶/۲۴ و ۲۴/۲۲ می‌باشد).

۱۹۳

جدول ۲: مقایسه میانگین نگرش نسبت به تغذیه و هنجار اخلاقی نسبت به ارتقاء سلامتی در جامعه در بین تسهیل‌گران مورد مطالعه

متغیرها	تسهیل‌گران بخش حومه		تسهیل‌گران بخش نقش‌رستم		آماره t	سطح معناداری
	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار		
نگرش نسبت به تغذیه**	۲۴/۲۲	۳/۱	۲۶/۲۴	۳/۹	۱/۶	۱/۰۱
هنجار اخلاقی نسبت به ارتقاء سلامت در جامعه	۱۹/۶۷	۳/۳	۱۸/۳۳	۳/۴	۱/۹	۰/۰۶

- دامنه امتیاز نگرش نسبت به تغذیه بین ۰-۳۶ و هنجار اخلاقی نسبت به ارتقاء سلامتی در جامعه بین ۰-۲۴ بوده است.

* معناداری در سطح ۰/۰۵

** معناداری در سطح ۰/۰۱

همچنین، مقایسه میانگین هنجار اخلاقی نسبت به ارتقاء سلامت جامعه بین دو گروه در جدول ۲ بیانگر آن است که علی‌رغم آن که تسهیل‌گران هر دو بخش از هنجار اخلاقی نسبتاً مطلوبی برخوردارند، اما میانگین امتیاز این متغیر در بین تسهیل‌گران بخش حومه (۱۹/۶۷) بیشتر از میانگین امتیاز تسهیل‌گران بخش نقش‌رستم (۱۸/۳۳) است. این امر حاکی از احساس تعهد اخلاقی نسبتاً بیشتر تسهیل‌گران بخش حومه برای کمک به حفظ و ارتقاء سلامت سایر افراد جامعه نظیر دوستان، همسایگان، کشاورزان و اقشار دیگر مصرف‌کننده می‌باشد.

ج) مقایسه ویژگی‌های فردی، اجتماعی و اقتصادی تسهیل‌گران مورد مطالعه همان‌طور که جدول ۳ نشان می‌دهد، تفاوت معناداری در سطح ۰/۰۵ بین سن تسهیل‌گران دو بخش حومه و نقش‌رستم وجود دارد. در این راستا، تسهیل‌گران بخش نقش‌رستم از میانگین سنی بیشتری برخوردارند. از سوی دیگر، یافته‌ها حاکی از عدم وجود تفاوت معنادار بین سابقه کار و بعد خانوار دو گروه از تسهیل‌گران است. علی‌رغم این موضوع، یافته‌ها نشان می‌دهد که متوسط سابقه کار تسهیل‌گران بخش نقش‌رستم بالاتر است. این در حالی است که از نظر تعداد افراد خانوار، تسهیل‌گران بخش حومه دارای بعد خانوار بیشتری هستند.

جدول ۳: مقایسه ویژگی‌های فردی، اجتماعی و اقتصادی تسهیل‌گران مورد مطالعه

سطح معناداری	آماره t	تسهیل‌گران بخش نقش‌رستم		تسهیل‌گران بخش حومه		متغیرها	ویژگی
		انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین		
۰/۰۵	۰/۳۴	۶	۲۹/۸	۶/۱	۲۷/۵۹	سن (سال)*	سن
۰/۰۶	۱/۵	۱/۱۹	۲/۱۴	۰/۶۷	۲	سابقه کار (سال)	
۰/۱	۱/۶	۲	۴/۲	۲/۴	۴/۹	بعد خانوار (نفر)	
۰/۰۶	۱/۶	۵/۸	۲	۵/۸	۲	دفعات شرکت در کلاس‌های ترویجی (درمه)	اجتماعی
۰/۰۴	۱/۸	۰/۸	۳	۰/۸۸	۴	دفعات بازدید اقوام و همسایگان (در ماه)*	
۰/۰۴	۱/۷	۱/۱۸	۳	۰/۵۵	۴	دفعات شرکت در جشن‌ها و مراسم‌های مذهبی و ملی (در ماه)*	
۰/۰۵	۱/۵	۰/۸۴	۳	۰/۸۲	۲	دفعات رفت و آمد به مناطق شهری (در ماه)*	
۰/۰۳	۰/۹	۴۲۳۴۳/۶۲۴	۲۵۴۷۳۶/۸۴	۴۳۹۶۷/۷	۳۷۹۲۳۰/۷۷	درآمد*	اقتصادی

* معناداری در سطح ۰/۰۵

** معناداری در سطح ۰/۰۱

بر مبنای جدول ۳، به‌استثنا میانگین شرکت در کلاس‌های ترویجی که در هر دو گروه تسهیل‌گران بخش حومه و نقش‌رستم یکسان است، متوسط سایر ویژگی‌های اجتماعی در دو گروه با یکدیگر متفاوت می‌باشد. میانگین میزان رفت و آمد به مناطق شهری در بین تسهیل‌گران نقش‌رستم بالاتر است، اما تسهیل‌گران بخش حومه از میانگین بالاتری در زمینه

رفت و آمد با اقوام و همسایگان و میزان شرکت در جشن‌ها، عزاداری‌ها و مراسم‌های مذهبی برخوردار می‌باشند. این یافته نیز بیانگر آن است که رفتار اجتماعی تسهیل‌گران مورد مطالعه متفاوت است و نمی‌توان از راهکارهای یکسان برای آگاه‌سازی آنها از خطرات ناشی از مصرف مواد غذایی حاوی مواد شیمیایی استفاده نمود.

همچنین، یافته‌های موجود در جدول ۳ حاکی از وجود تفاوت معنادار در سطح ۰/۰۵ بین میانگین درآمد تسهیل‌گران دو بخش حومه و نقش‌رستم است. این یافته‌ها نشان می‌دهد که تسهیل‌گران بخش حومه از میانگین درآمد بالاتری نسبت به تسهیل‌گران بخش نقش‌رستم برخوردارند.

د) منابع ارتباطی و اطلاع‌رسانی مورد استفاده تسهیل‌گران مورد مطالعه

جدول ۴ توزیع فراوانی منابع ارتباطی و اطلاع‌رسانی مورد استفاده تسهیل‌گران را نشان می‌دهد. بر اساس این جدول، پرکاربردترین منبع اطلاعات فردی تسهیل‌گران بخش حومه، والدین آنها می‌باشند. این در حالی است که مهم‌ترین منبع اطلاعات فردی تسهیل‌گران بخش نقش‌رستم، کارشناسان کشاورزی هستند. در حالی که پزشکان دومین منبع اطلاعاتی تسهیل‌گران بخش نقش‌رستم را تشکیل می‌دهند، دومین منبع اطلاعاتی تسهیل‌گران بخش حومه، دوستان و همسایگان می‌باشند. یافته‌ها نشان می‌دهد که فروشندگان سموم کشاورزی کمترین سهم را در منابع اطلاعاتی تسهیل‌گران هر دو بخش ایفا می‌نمایند. (در مورد ارقام جدول زیر باید توجه شود که اغلب پاسخگویان به چند منبع ارتباطی اشاره کرده‌اند)

جدول ۴: توزیع فراوانی منابع ارتباطی و اطلاع‌رسانی مورد استفاده تسهیل‌گران مورد مطالعه

تسهیل‌گران بخش نقش‌رستم n=۲۲		تسهیل‌گران بخش حومه n=۲۰		منبع ارتباطی و اطلاع‌رسانی	
درصد از کل	فراوانی	درصد از کل	فراوانی		
۶۳/۳	۱۴	۳۰	۶	کارشناسان کشاورزی	۲۰
۴۵/۴	۱۰	۴۵	۹	پزشکان	
۴۰/۹	۹	۵۵	۱۱	دوستان و همسایگان	
۴/۵	۱	۱۵	۳	فروشندگان سموم کشاورزی	
۴/۵	۱	۳۰	۶	مهندسين ناظر	
۱۸/۲	۴	۳۵	۷	کشاورزان	
۴۵/۴	۱۰	۶۵	۱۳	والدین	

۹	۲	۳۰	۶	رادیو	الکترونیک
۵	۱۱	۷۵	۱۵	تلویزیون	
۱۳/۶	۳	۵	۱	رایانه	
۱۳/۶	۳	۳۰	۱	اینترنت	
۵۹/۰۹	۱۳	۳۰	۱	تلفن همراه	
۹	۲	۵	۱	ایمیل	
۵۴/۵	۱۲	۵	۱	ماهواره	
۳۱/۸	۷	۳۰	۶	روزنامه	کتاب
۳۱/۸	۷	۳۰	۶	نشریات ترویجی	
۲۷/۳	۶	۲۰	۴	کتاب	
۵۰/۰	۱۱	۳۰	۶	برچسب محصولات غذایی	
۲۷/۳	۶	۲۰	۴	مجلات علمی	
۱۳/۶	۳	۱۰	۲	نمایشگاه‌های محلی	بومی
۴/۵	۱	۱۰	۲	طنز	
۴/۵	۱	۲۰	۴	موسیقی محلی	
۰	۰	۳۰	۱	تئاتر	
۰	۰	۳۰	۱	شعرخوانی	
۰	۰	۱۰	۲	قصه‌خوانی	
۱۳/۶	۳	۲۰	۴	جشن‌های محلی	

مرور مقادیر فراوانی ارائه شده در جدول ۴ نشان‌دهنده آن است که تلویزیون در میان منابع ارتباطی و اطلاع‌رسانی الکترونیک هر دو گروه از تسهیل‌گران سهم زیادی دارد. در حالی که تلفن همراه دومین منبع اطلاعات الکترونیک در میان تسهیل‌گران بخش نقش‌رستم می‌باشد، ولی کمترین کاربرد را در میان تسهیل‌گران بخش حومه برای ارتباطات ایفا می‌نماید. یافته‌های جدول ۴ نشان می‌دهد که هر دو گروه از تسهیل‌گران از اینترنت، رایانه و ایمیل نسبت به سایر منابع اطلاعات الکترونیک و نوین به میزان کمتری بهره می‌برند.

یافته‌های مربوط به بهره‌گیری تسهیل‌گران مورد مطالعه از منابع چاپی در جدول ۴ نشان می‌دهد که برچسب‌های نصب شده بر روی ظروف مواد غذایی مهم‌ترین منبع اطلاعات چاپی تسهیل‌گران بخش نقش‌رستم است و روزنامه و نشریات ترویجی اولویت‌های بعدی را در میان منابع ارتباطی و اطلاع‌رسانی این گروه تشکیل می‌دهند. ولی روزنامه، نشریات ترویجی و برچسب‌های نصب شده بر روی ظروف مواد غذایی از اهمیت نسبتاً برابری برای تسهیل‌گران بخش حومه برخوردارند.

همچنین، یافته‌های جدول ۴ نشان می‌دهد که میزان بهره‌گیری تسهیل‌گران هر دو بخش

حومه و نقش‌رستم از منابع ارتباطی و اطلاع‌رسانی بومی مانند موسیقی و جشن‌های محلی بسیار ضعیف می‌باشد. این در حالی است که یافته‌های حاصل از مشاهده و مصاحبه نیز، این موضوع را مورد تأیید قرار می‌دهند. اما در مجموع، یافته‌ها نشان‌دهنده بهره‌گیری بیشتر تسهیل‌گران بخش حومه از این نوع منابع اطلاعاتی است.

در مجموع، یافته‌های پژوهش نشان‌دهنده تفاوت بارز دو گروه تسهیل‌گران مورد مطالعه از نظر ویژگی‌های مختلف است که بدون در نظر گرفتن این تفاوت‌ها، طراحی یک الگوی ارتباطی و اطلاع‌رسانی اقتضایی مناسب برای آگاه‌سازی آنان از خطرات ناشی از مصرف مواد غذایی حاوی مواد شیمیایی و از این طریق ارتقاء سلامت جامعه به‌عنوان یک رکن اساسی توسعه پایدار انسانی، اقتصادی و اجتماعی در منطقه مورد مطالعه امکان‌پذیر نخواهد بود.

نتایج و بحث

از آنجا که یکی از ابعاد مهم توسعه، ارتقاء سلامت در جامعه از طریق به‌کارگیری الگوهای ارتباطی و اقتضایی مناسب است، در این پژوهش با بررسی یافته‌های حاصل از مشاهده، مصاحبه و پیمایش، الگوی ارتباطی و اطلاع‌رسانی متناسب با شرایط هر یک از دو گروه تسهیل‌گران مورد مطالعه در دو بخش حومه و نقش‌رستم منطقه مرودشت، به‌منظور ارتقای آگاهی آنها در زمینه خطرات ناشی از مصرف مواد غذایی حاوی مواد شیمیایی به ترتیب در جداول ۵ و ۶ و شکل‌های ۳ و ۴ آمده است. بر مبنای یافته‌های پژوهش، تسهیل‌گران بخش حومه دارای سن و سابقه کار نسبتاً کمتری می‌باشند. همچنین، این گروه از تسهیل‌گران از نگرش تغذیه و دانش پایین‌تری در مورد وجود بقایای مواد شیمیایی در آب، هوا و محصولات غذایی، انواع بیماری‌های ناشی از مواد شیمیایی، وضعیت کاربرد مواد شیمیایی در کشور، ویژگی‌های کشاورزی ارگانیک و مصرف محصولات تولید شده از آن در کشورهای دیگر برخوردار می‌باشند. اما از آنجا که بر مبنای یافته‌ها، این گروه از تسهیل‌گران از هنجار اخلاقی و احساس تعهد نسبتاً بالایی نسبت به لزوم ارتقاء سلامت در جامعه و کمک به سایر افراد از جمله کشاورزان برخوردارند، به‌نظر می‌رسد آنها بتوانند به‌عنوان بازویی توانمند برای برنامه‌های ترویج و توسعه مورد توجه قرار گیرند. از این‌رو، طراحی یک الگوی ارتباطات و اطلاع‌رسانی مناسب برای افزایش دانش این گروه از تسهیل‌گران نسبت به خطرات سوء مصرف مواد غذایی حاوی مواد شیمیایی و از این طریق بهبود نگرش آنها نسبت به وضعیت تغذیه خود، اعضای خانواده و سایر افراد جامعه، گامی مهم در ارتقاء سلامت به‌عنوان یک رکن توسعه پایدار در مناطق روستایی منطقه مورد مطالعه خواهد بود. از آنجا که بر اساس یافته‌های پژوهش، این گروه از تسهیل‌گران به میزان زیادی از منابع اطلاعات فردی شامل دوستان و والدین استفاده می‌نمایند و با توجه به اهمیت بیشتری که این گروه برای جشن‌های محلی قائل هستند، به‌نظر می‌رسد استفاده از «نظریه استحکام» و «نظریه شبکه اجتماعی» در ارتقای آگاهی تسهیل‌گران این گروه مؤثر باشد.

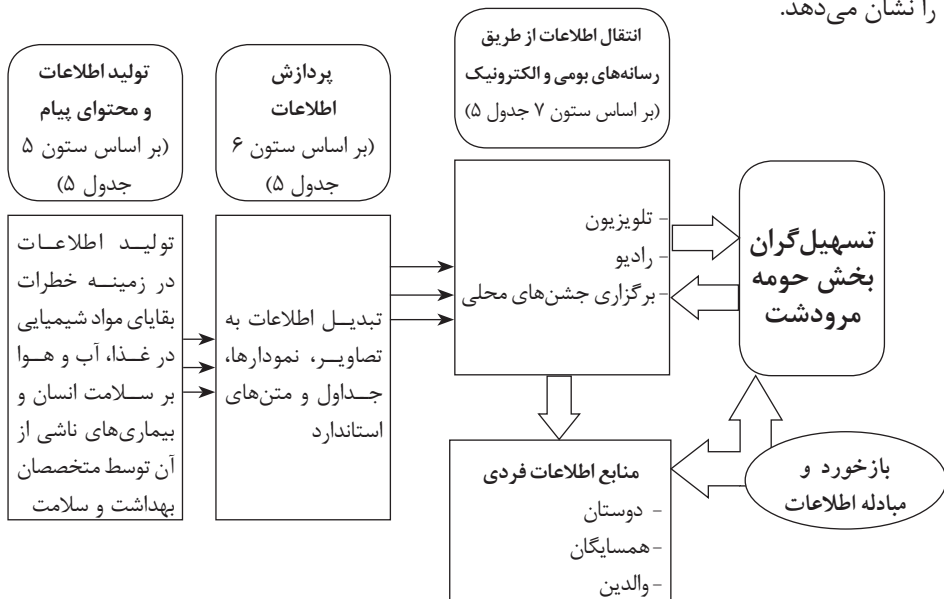
جدول ۵: طراحی الگوی متناسب با ویژگی‌ها و شرایط تسهیل‌گران بخش حومه نسبت به خطرات ناشی از مصرف مواد غذایی حاوی مواد شیمیایی

گروه	ویژگی‌ها	نظریه قابل استفاده	ویژگی نظریه	محتوای اطلاعات و پیام‌ها	پردازش اطلاعات و پیام‌ها	رسانه‌های مورد توصیه
تسهیل‌گران بخش حومه	- سن کمتر	نظریه استحکام نظریه شبکه اجتماعی نظریه موزائیکی نظریه برجسته‌سازی	توجه به نقش اطرافیان همچون والدین و دوستان بر آگاهی و شناخت فرد	دلیل و پیامدهای بیماری‌هایی نظیر سرطان، انواع مسومیت‌های حاد و مزمن، امراضی مانند جنون گاوی، مرض لیستریا و با تأثیر نامطلوب مواد شیمیایی بر روی زنان باردار و سلامت جنین آنها اطلاعاتی در رابطه با آمار مصرف مواد شیمیایی در کشور و وضعیت مصرف مواد غذایی فاقد مواد شیمیایی در کشورهای دیگر و اهمیت این موارد در توسعه پایداری کشاورزی و روستایی	تبدیل اطلاعات به تصاویر، نمودارها، جداول و متن‌های استاندارد که از طریق رسانه‌ها قابل انتقال و برای مخاطبان قابل درک باشد	فردی • دوستان و همسایگان • والدین
	- سابقه کار کمتر		توجه به تأثیر بافت اجتماعی بر اطلاعات و از آن طریق تصمیم‌گیری فرد	توجه به نقش همبستگی و جغرافیایی و همبستگی اجتماعی بر شناخت و آگاهی افراد	بومی • جشن‌های محلی	
	- بعد خانوار بیشتر		توجه به نقش همبستگی و جغرافیایی و همبستگی اجتماعی بر شناخت و آگاهی افراد	توجه به نقش همبستگی و جغرافیایی و همبستگی اجتماعی بر شناخت و آگاهی افراد	الکترونیک • برنامه‌های تلویزیونی • برنامه‌های رادیویی	
	- وضعیت اقتصادی ضعیف‌تر		توجه به نقش همبستگی و جغرافیایی و همبستگی اجتماعی بر شناخت و آگاهی افراد	توجه به نقش همبستگی و جغرافیایی و همبستگی اجتماعی بر شناخت و آگاهی افراد		
	- دانش کمتر نسبت به بیماری‌های ناشی از مواد شیمیایی		توجه به نقش همبستگی و جغرافیایی و همبستگی اجتماعی بر شناخت و آگاهی افراد	توجه به نقش همبستگی و جغرافیایی و همبستگی اجتماعی بر شناخت و آگاهی افراد		
	- دانش کمتر نسبت به وجود بقایای مواد شیمیایی		توجه به نقش همبستگی و جغرافیایی و همبستگی اجتماعی بر شناخت و آگاهی افراد	توجه به نقش همبستگی و جغرافیایی و همبستگی اجتماعی بر شناخت و آگاهی افراد		
	- دانش کمتر در مورد وضعیت مصرف مواد شیمیایی در کشور و کشاورزی ارگانیک		توجه به نقش همبستگی و جغرافیایی و همبستگی اجتماعی بر شناخت و آگاهی افراد	توجه به نقش همبستگی و جغرافیایی و همبستگی اجتماعی بر شناخت و آگاهی افراد		
	- نگرش ضعیف‌تر نسبت به تغذیه		توجه به نقش همبستگی و جغرافیایی و همبستگی اجتماعی بر شناخت و آگاهی افراد	توجه به نقش همبستگی و جغرافیایی و همبستگی اجتماعی بر شناخت و آگاهی افراد		
	- هنجار اخلاقی مطلوب‌تر نسبت به ارتقاء سلامتی در جامعه		توجه به نقش همبستگی و جغرافیایی و همبستگی اجتماعی بر شناخت و آگاهی افراد	توجه به نقش همبستگی و جغرافیایی و همبستگی اجتماعی بر شناخت و آگاهی افراد		
	- میزان رفت و آمد بیشتر با اقوام و همسایگان		توجه به نقش همبستگی و جغرافیایی و همبستگی اجتماعی بر شناخت و آگاهی افراد	توجه به نقش همبستگی و جغرافیایی و همبستگی اجتماعی بر شناخت و آگاهی افراد		
- میزان شرکت بیشتر در جشن‌ها، عزاداری‌ها و مراسم‌های مذهبی	توجه به نقش همبستگی و جغرافیایی و همبستگی اجتماعی بر شناخت و آگاهی افراد	توجه به نقش همبستگی و جغرافیایی و همبستگی اجتماعی بر شناخت و آگاهی افراد				
- استفاده از دوستان، همسایگان و والدین به عنوان مهم‌ترین منبع ارتباطات و اطلاع‌رسانی فردی	توجه به نقش همبستگی و جغرافیایی و همبستگی اجتماعی بر شناخت و آگاهی افراد	توجه به نقش همبستگی و جغرافیایی و همبستگی اجتماعی بر شناخت و آگاهی افراد				
- استفاده از رادیو و تلویزیون به عنوان مهم‌ترین منبع ارتباطات و اطلاع‌رسانی الکترونیک	توجه به نقش همبستگی و جغرافیایی و همبستگی اجتماعی بر شناخت و آگاهی افراد	توجه به نقش همبستگی و جغرافیایی و همبستگی اجتماعی بر شناخت و آگاهی افراد				
- استفاده از جشن‌های محلی به عنوان مهم‌ترین منابع بومی ارتباطات و اطلاع‌رسانی	توجه به نقش همبستگی و جغرافیایی و همبستگی اجتماعی بر شناخت و آگاهی افراد	توجه به نقش همبستگی و جغرافیایی و همبستگی اجتماعی بر شناخت و آگاهی افراد				

(فاضل‌نیا و رکن‌الدین افتخاری، ۱۳۸۴)، (یافته‌های به دست آمده از طریق مشاهده، مصاحبه و پیمایش در پژوهش)

یافته‌های حاصل از مطالعه حاکی از آن است که تسهیل‌گران بخش حومه از میان منابع ارتباطی و اطلاع‌رسانی الکترونیک، گرایش بالایی به استفاده از رادیو و به‌ویژه تلویزیون دارند. از این‌رو، دست‌اندرکاران ارتباطات، آموزش، بهداشت، ترویج و توسعه قادر خواهند بود با به‌کارگیری «نظریه برجسته‌سازی» نقش مهمی در بهبود دانش و آگاهی این گروه از تسهیل‌گران نسبت به خطرات ناشی از مصرف مواد غذایی حاوی مواد شیمیایی ایفا نمایند. بر این اساس، رسانه‌های ارتباطی مانند تلویزیون و رادیو می‌توانند با برجسته‌سازی و اولویت‌بخشی پیام‌ها و اطلاعات مختلف در مورد دلایل و پیامدهای بیماری‌هایی نظیر سرطان، انواع مسمومیت‌های حاد و مزمن، امراضی مانند جنون گاوی، مرض لیستریا و یا تأثیر نامطلوب مواد شیمیایی بر زنان باردار و سلامت جنین به این گروه از تسهیل‌گران، در ارتقای آگاهی، شناخت و احتمالاً تغییر نگرش آنها نسبت به مصرف مواد غذایی حاوی مواد شیمیایی کمک نمایند.

علاوه بر این، یافته‌های حاصل از مطالعه حاکی از بالا بودن میزان رفت و آمد تسهیل‌گران بخش حومه با همسایگان و شرکت بیشتر آنها در جشن‌ها، عزاداری‌ها و مراسم‌های مذهبی در روستای خود و روستاهای مجاور می‌باشد. از این‌رو، به‌کارگیری «نظریه موزائیکی» که بر مبنای آن همبستگی جغرافیایی و اجتماعی بر آگاهی افراد از مسائل مختلف تأثیر گذار است نیز می‌تواند به‌عنوان یک الگوی ارتباطی و اطلاع‌رسانی مناسب برای این گروه از تسهیل‌گران در نظر گرفته شود. در مجموع، شکل ۳، الگوی ارتباطی و اطلاع‌رسانی مناسب برای آگاه‌سازی تسهیل‌گران بخش حومه منطقه مرودشت نسبت به خطرات ناشی از مصرف مواد غذایی حاوی مواد شیمیایی را نشان می‌دهد.

شکل ۳: الگوی ارتباطی و اطلاع‌رسانی مناسب برای آگاه‌سازی تسهیل‌گران بخش حومه منطقه مرودشت نسبت به خطرات ناشی از مصرف مواد غذایی حاوی مواد شیمیایی

از سویی دیگر، همان‌طور که یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد، تسهیل‌گران بخش نقش‌رستم از سن و سابقه کار نسبتاً بالاتر و وضعیت اقتصادی بهتری برخوردارند. هر چند تسهیل‌گران این گروه، نگرش تغذیه بهتر و دانش بالاتری نسبت به تسهیل‌گران بخش حومه دارند، اما در مجموع، دانش و آگاهی آنها در مورد انواع بیماری‌های ناشی از مواد شیمیایی، وجود بقایای مواد شیمیایی در آب، هوا و محصولات غذایی، وضعیت کاربرد مواد شیمیایی و تولید و مصرف محصولات ارگانیک در کشور در حد ضعیفی قرار دارد. علاوه بر این، این گروه دارای رفت و آمد کمتری با اقوام و همسایگان بوده و به میزان کمتری در جشن‌ها، عزاداری‌ها و مراسم‌های مذهبی شرکت می‌نمایند. علاوه بر این، این گروه از تسهیل‌گران، از هنجار اخلاقی و احساس تعهد کمتری برای ارتقاء سلامت جامعه برخوردار می‌باشند. با توجه به این امر، یک الگوی ارتباطی و اطلاع‌رسانی مناسب، علاوه بر تلاش برای ارتقاء دانش و آگاهی این گروه از تسهیل‌گران نسبت به خطرات ناشی از مصرف مواد شیمیایی، باید تلاش نماید تا حس نوع‌دوستی و تعهد آنها را نسبت به مسائل و مشکلات هم‌نوعانشان و ارتقاء سلامت جامعه تحریک نماید.

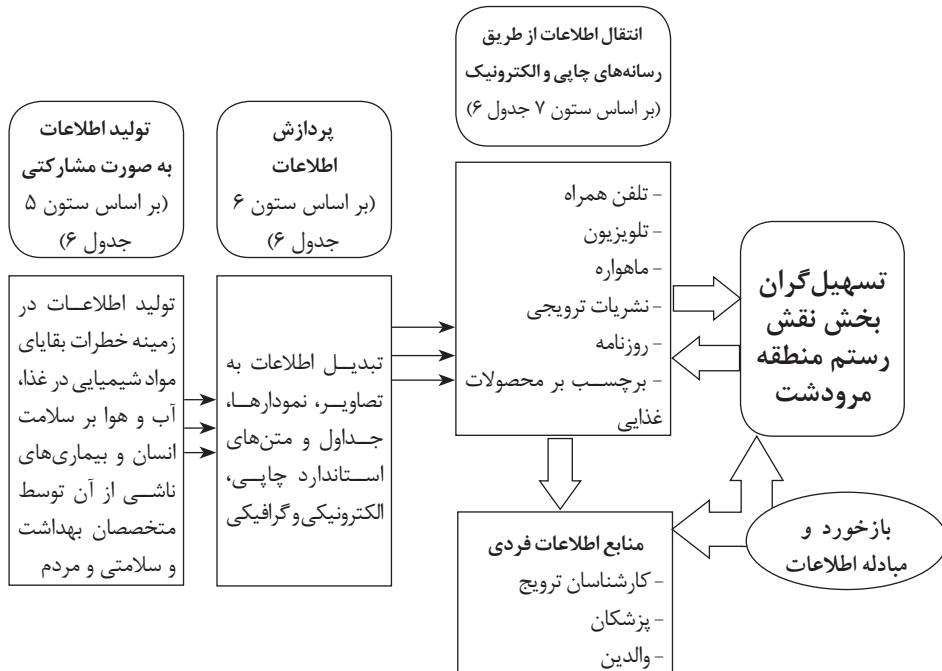
بر اساس «نظریه شکاف آگاهی یا اطلاعات»، از آنجا که تسهیل‌گران بخش نقش‌رستم از وضع اقتصادی بهتر، میزان رفت و آمد بیشتر به شهر و دانش و اطلاعات اولیه بالاتری نسبت به خطرات ناشی از مصرف مواد شیمیایی برخوردار هستند، احتمالاً سریع‌تر و بیشتر از گروه اول، قادر به کسب اطلاعات خواهند بود. همچنین، از آنجا که بر اساس یافته‌ها، کارشناسان کشاورزی، پزشکان و والدین مهم‌ترین منابع اطلاعات فردی این گروه را تشکیل می‌دهند، در طراحی الگوی ارتباطی و اطلاع‌رسانی مناسب این گروه باید از نظریه‌های «استحکام» و «شبکه اجتماعی» برای ارتقای آگاهی آنها استفاده شود.

جدول ۶: طراحی الگوی متناسب با ویژگی‌ها و شرایط تسهیل‌گران بخش نقش‌رستم نسبت به خطرات ناشی از مصرف مواد غذایی حاوی مواد شیمیایی

گروه	ویژگی‌ها	نظریه قابل استفاده	ویژگی نظریه و کارکرد آن	پردازش اطلاعات و پیام‌ها	محتوای اطلاعات و پیام‌ها	رسانه‌های مورد توصیه								
تسهیل‌گران بخش نقش‌رستم	- سن نسبتاً بیشتر	نظریه استحکام نظریه شبکه اجتماعی نظریه برجسته‌سازی نظریه الگوی نقش	توجه به نقش اطرافیان همچون والدین و دوستان بر دانش، آگاهی و شناخت فرد در مورد خطرات ناشی از مصرف مواد غیربهداشتی	تبدیل اطلاعات به تصاویر، نمودارها، جداول و متن‌های استاندارد که از طریق رسانه‌ها قابل انتقال و برای مخاطبان قابل درک باشد	- دلایل و پیامدهای بیماری‌هایی نظیر سرطان، انواع مسومیت‌های حاد و مزمن، امراضی مانند جنون گاوی، مرض لیستریا و یا تأثیر نامطلوب مواد شیمیایی بر روی زنان باردار و سلامت جنین آنها، اطلاعاتی در رابطه با آمار مصرف مواد شیمیایی در کشور و وضعیت مصرف مواد غذایی فاقد مواد شیمیایی در کشورهای دیگر و اهمیت این موارد در توسعه پایدار کشاورزی و روستایی - ارائه پیام‌ها و اطلاعاتی برای برانگیختن هنجار اخلاقی در مورد سلامت سایر هموعان و ارتقاء سلامتی در جامعه	فردی • کارشناسان • کشاورزی • پزشکان								
	- سابقه کار بیشتر		توجه به نقش بافت اجتماعی بر اطلاعات فرد در مورد خطرات ناشی از مصرف مواد حاوی مواد شیمیایی و از آن طریق تأثیر بر تصمیم‌گیری وی در زمینه مصرف مواد غذایی				چاپی • نشریات • ترویجی • روزنامه • برجسب‌های موجود بر روی مواد غذایی							
	- بعد خانوار کمتر		توجه به نقش رسانه‌های ارتباطی بر دانش، آگاهی و نگرش فرد در مورد خطرات ناشی از مصرف مواد حاوی مواد شیمیایی از طریق برجسته‌سازی اطلاعات در این زمینه					الکترونیک • خدمات تلفن همراه • برنامه‌های تلویزیونی						
	- وضعیت اقتصادی بهتر		توجه به نقش اطلاع‌رسانی در ارتقاء سلامتی در جامعه						• خدمات تلفن همراه • برنامه‌های تلویزیونی					
	- دانش بیشتر نسبت به انواع بیماری‌های ناشی از مواد شیمیایی		توجه به نقش اطلاع‌رسانی در ارتقاء سلامتی در جامعه							• خدمات تلفن همراه • برنامه‌های تلویزیونی				
	- دانش بیشتر نسبت به وجود بقایای مواد شیمیایی		توجه به نقش اطلاع‌رسانی در ارتقاء سلامتی در جامعه								• خدمات تلفن همراه • برنامه‌های تلویزیونی			
	- دانش بیشتر در مورد وضعیت مصرف مواد شیمیایی در کشور و کشاورزی ارگانیک		توجه به نقش اطلاع‌رسانی در ارتقاء سلامتی در جامعه									• خدمات تلفن همراه • برنامه‌های تلویزیونی		
	- نگرش تغذیه مطلوب‌تر		توجه به نقش اطلاع‌رسانی در ارتقاء سلامتی در جامعه										• خدمات تلفن همراه • برنامه‌های تلویزیونی	
	- هنجار اخلاقی ضعیف‌تر نسبت به ارتقاء سلامتی در جامعه		توجه به نقش اطلاع‌رسانی در ارتقاء سلامتی در جامعه											• خدمات تلفن همراه • برنامه‌های تلویزیونی
	- میزان رفت و آمد بیشتر به مناطق شهری		توجه به نقش اطلاع‌رسانی در ارتقاء سلامتی در جامعه											

(فاضل‌نیا و رکن‌الدین افشاری، ۱۳۸۴)، (یافته‌های به دست آمده از طریق مشاهده، مصاحبه و پیمایش در پژوهش)

بر اساس یافته‌های پژوهش، تلفن همراه، ماهواره و تلویزیون از مهم‌ترین منابع اطلاعاتی الکترونیک و نوین تسهیل‌گران بخش نقش‌رستم می‌باشند. همچنین بر اساس یافته‌ها، منابع اطلاعات چاپی شامل روزنامه، نشریات ترویجی و برچسب‌های نصب‌شده بر روی ظروف محصولات غذایی نیز نقشی مهم در ارتقاء آگاهی این گروه از تسهیل‌گران ایفا می‌نمایند. از این‌رو، دست‌اندرکاران ارتباطات و توسعه قادر خواهند بود با به‌کارگیری «نظریه برجسته‌سازی» و منابع چاپی نقش مهمی در ارتقای دانش و آگاهی این گروه از تسهیل‌گران نسبت به خطرات سوء ناشی از مصرف مواد غذایی حاوی مواد شیمیایی و بهبود هنجار اخلاقی آنها ایفا نمایند. در این راستا، مسئولان بهداشت جامعه می‌توانند با کمک دست‌اندرکاران ارتباطات و از طریق ارسال پیام کوتاه تلفنی، با برجسته‌سازی و تکرار اطلاعات پیرامون بیماری‌های ناشی از مصرف مواد غذایی حاوی مواد شیمیایی در تلویزیون و روزنامه‌ها و نشریات، آگاهی و شناخت لازم از بهداشت را برای این گروه از تسهیل‌گران فراهم نموده و نقشی مهم در دستیابی به توسعه پایدار جامعه مورد مطالعه ایفا نمایند. در مجموع شکل ۴، الگوی ارتباطی و اطلاع‌رسانی مناسب برای آگاه‌سازی تسهیل‌گران بخش نقش‌رستم منطقه مرودشت در مورد خطرات ناشی از مصرف مواد غذایی حاوی مواد شیمیایی را نشان می‌دهد.

شکل ۴: الگوی ارتباطی و اطلاع‌رسانی مناسب برای آگاه‌سازی تسهیل‌گران بخش نقش‌رستم منطقه مرودشت نسبت به خطرات ناشی از مصرف مواد غذایی حاوی مواد شیمیایی

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

همان‌طور که یافته‌های حاصل از مشاهده، مصاحبه و پیمایش در این پژوهش نشان داد، تسهیل‌گران مورد مطالعه دارای تفاوت‌های فردی، اجتماعی، اقتصادی و رسانه‌ای بارزی هستند. این امر بیانگر آن است که به کارگیری الگوی ارتباطی و اطلاع‌رسانی یکسان برای آگاه‌سازی تسهیل‌گران نسبت به خطرات ناشی از مصرف مواد غذایی حاوی مواد شیمیایی صحیح و منطقی نمی‌باشد. این موضوع یادآور آن است که دست‌اندرکاران توسعه و ارتباطات برای افزایش دانش، بهبود نگرش و یا ترغیب افراد نسبت به پذیرش یک ایده، قبل از هر اقدام باید به تحلیل دقیق ویژگی‌های گروه هدف خود پرداخته و سپس، با طراحی الگوی ارتباطی اقتضایی مناسب، به سوی اهداف خود گام بردارند.

از آنجا که یکی از ابعاد توسعه انسانی، بهبود سطح بهداشت و ارتقاء سلامت جامعه است و با توجه به تأثیر سوء مصرف محصولات غذایی حاوی مواد شیمیایی بر سلامت انسان، لازم است دست‌اندرکاران بهداشت و توسعه، هر چه سریع‌تر نسبت به آگاه‌سازی اقشار مختلف مصرف‌کنندگان نسبت به خطرات سوء این محصولات اقدام نموده و در این راه، با کمک متخصصان ارتباطات تلاش نمایند تا الگوهای ارتباطی و اطلاع‌رسانی مناسب برای اقشار مختلف را طراحی نموده و به کار گیرند. در این راستا و قبل از هر چیز پیشنهاد می‌شود تا از طریق برنامه‌های آموزشی، نه تنها دست‌اندرکاران و برنامه‌ریزان توسعه نسبت به اهمیت ارتباطات و اطلاع‌رسانی آگاه شوند، بلکه لازم است آنها با نحوه طراحی الگوهای ارتباطی اقتضایی متناسب با شرایط هر گروه نیز آشنا شوند.

از سوی دیگر، با توجه به نقش مهم تسهیل‌گران در آگاه‌سازی روستائیان نسبت به بهداشت، انجام مطالعات بیشتر در بین تسهیل‌گران روستایی در نقاط مختلف کشور به منظور طراحی الگوی ارتباطی اقتضایی متناسب با هر گروه، گامی مؤثر در راستای توسعه پایدار خواهد بود.

منابع

۱. ارشاد، فرهنگ. (۱۳۷۹). روش‌شناسی پژوهش با تأکید بر چگونگی تدوین طرح تحقیق و پایان‌نامه‌های تحصیلی. اهواز: دانشگاه شهید چمران.
۲. دهقان‌پور، مجتبی. (۱۳۸۴). بررسی راهکارهای ترویجی مصرف سموم و کودهای شیمیایی برای زراعت گندم و ذرت در منطقه مرودشت استان فارس. پایان‌نامه کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی. دانشکده کشاورزی. دانشگاه شیراز.
۳. شاه‌ولی، منصور؛ مریم کشاورز؛ مریم شریف‌زاده؛ معصومه فروزانی و مسعود یزدان‌پناه. (۱۳۸۷). بررسی و تدوین الگوهای ارتباطات متناسب تولید گندم در منطقه مرودشت فارس. تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران (علوم کشاورزی ایران). ۳۹ (۱). ۲۰۵-۱۸۹.
۴. فاضل‌نیا، غریب و عبدالرضا رکن‌الدین افتخاری. (۱۳۸۴). تبیین نظریه‌ای عوامل مؤثر بر شناخت و آگاهی روستاییان از توانش‌های خود و محیط پیرامون. مدرس علوم انسانی. ۹ (۱). ۱۴۹-۱۱۱.
5. Bamberg, S. and Moser, G. (2007). Twenty Years After Hines, Hungerford and Tomera: A New Meta-Analysis of Psychosocial Determinants of Pro-Environmental Behavior. *Journal of Environmental Psychology*. 27:14-25.
6. Bjork, P. (2000). The Value of Green Labels: A Consumer Perspective. *LTA*. 98(3): 273-287.
7. Dimara, E., & D. Skuras. (1999). Importance and Need for Rural Development Instruments Under the CAP. A Survey of Farmer's Attitudes in Marginal Areas Of Greece. *Journal of Agricultural and Economics*. 50 (2): 304-315.
8. El-Hage, N. (2007). Organic Agriculture and Food Security. *International Conference on Organic Agriculture and Food Security*, 3-5 May 2007.
9. Freyer, B.; H. Leitner & T. Lindenthal. (2005). What Will the Next Generation Do What They Succeed Their Parents? ISOFAR: *Proceedings of the Conference "Researching Sustainable System*, Adelaide. Pp: 414-418.
10. Gotschi, E.; S. Vogel & T. Lindenthal. (2007). High School Students Attitudes and Behavior Towards Organic Products. *Survey Results from Vienna. University of Natural Resources and Applied Life Sciences*. Vienna.
11. Loh, C. & W. Guowen. (2000). *Attitudes on the Environment: A Survey on the Pearl River Delta Residents*. China Development Institute. Shenzhen.
12. Mediteranean Agronomic Institute of Greece. (2001). Organic Marketing Initiatives and Rural Development. Integrated Report on Organic Marketing Initiatives and Rural Development. Available on: http://r0.unctad.org/trade_env/itf-organic/meetings/misc/OMIaRD.pdf.
13. Nyborg, K.; R.B. Howarth. & K. A. Brekke. (2003). *Green Consumer and Public Policy: On Socially Contingent Moral Motivation*. Department of Economics. University of Oslo.
14. Ritchie, D.L. (1991). Another Turn of the Information Revolution: Relevance, Technology, and Information Society. *Communication Research*. 18(3): 412-427.
15. Seyed Saleki, Z; S. M. Seyed Saleki. & M. R. Rahimi. (2012). Organic Food Purchasing behaviour in Iran. *International Journal of Business and Social Science*. 3(13): 278-285.
16. Wheeler, S. (2005). *Factors Influencing Agricultural Professional's Views Towards Organic Agricultural and Biotechnology*. Center for Regulation and Market Analysis. University of South Australia.